

บทที่ 2

แนวคิด งานศึกษาและวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดวิจัย (research conceptual framework) ในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในเรื่อง **ส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม** (architectural features and refinement) เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย โดยแยกสาระสำคัญออกเป็น 2 ส่วนหลัก คือ 1) **ส่วนประกอบหลัก/ส่วนประกอบพื้นฐาน** (components / elements) และ 2) **ส่วนประดับ/ส่วนประณีตสถาปัตยกรรม** (ornament / refinement) การศึกษาวิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี จากงานศึกษาวิจัย รวมทั้งกรณีศึกษาจากเอกสาร กรณีศึกษาจากการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์สถาปนิกนักวิชาการการสอบถามกลุ่มสถาปนิกทั่วไป และการสอบถามกลุ่มคนทั่วไป สาระสำคัญที่ได้จะเป็นฐานข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์ การอภิปรายผล และสรุปผลงานวิจัยในลำดับต่อไป

จากการศึกษาวิจัยพบว่า แนวคิดทฤษฎีจากงานศึกษาวิจัย กรณีศึกษาจากเอกสาร และกรณีศึกษาจากการสำรวจภาคสนาม สามารถกำหนดแนวคิดหลัก ๆ (key concepts) ในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ดังนี้

การออกแบบสถาปัตยกรรมทุกรูปแบบย่อมมีส่วนประกอบหลัก/ส่วนประกอบพื้นฐาน กล่าวคือ เป็นเรื่องพื้นฐานที่สำคัญในการกำหนดให้เกิดรูปแบบเฉพาะ เช่น ในสถาปัตยกรรมกรีก ตลอดจนสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ เป็นต้น สำหรับการออกแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่นั้น ต้องมีส่วนประกอบหลัก/ส่วนประกอบพื้นฐานดังกล่าวเช่นเดียวกัน โดยมีประเด็นที่แตกต่างจากการออกแบบสถาปัตยกรรมอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในรายละเอียด จึงได้บรรยายอธิบายในประเด็นต่าง ๆ ของเรื่องส่วนประกอบหลัก/ส่วนประกอบพื้นฐานไว้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ภาพรวมและโครงสร้าง/การก่อสร้าง

2.1.1 ภาพรวม

สถาปนิกและนักวิชาการที่สนใจในเรื่องการออกแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่หลายคนได้เริ่มให้ความสำคัญในการคิดค้น และค้นคว้าหาวิธีการพัฒนารูปแบบสถาปัตยกรรมไทยเดิมให้ก้าวเข้าสู่สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ และยังถือได้ว่าสถานะของเรื่องนี้ยังอยู่ในช่วงการวิจัยและพัฒนาที่ยังต้องอาศัยความต่อเนื่อง เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ อันเป็นที่ยอมรับของสถาปนิกนักวิชาการและบุคคลทั่วไป บทสรุปเบื้องต้นของเรื่องนี้นี้มีอยู่หลากหลายทัศนะ ดังนี้

เรื่องเกี่ยวกับความงามที่เป็นสากล ซึ่งมีข้อกำหนดหรือแบบอย่างในทางเดียวกัน เช่น การนำความงามเชิงเรขาคณิตมาเป็นมาตรวัดสำหรับงานออกแบบสถาปัตยกรรม ประเด็นดังกล่าวนี้ งานวิจัยเรื่องการวิจัยและพัฒนารูปแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ โดย เศรษฐา พลายนุ่ม และอภิรักษ์ พงศ์เมธากุล ได้กล่าวสรุปไว้ว่า “...ความงามในงานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่อยู่ที่การจัดองค์ประกอบสถาปัตยกรรมแบบสากล เน้นรูปทรงเรขาคณิตเรียบง่าย...”¹ ซึ่งจะพบเห็นได้จากตัวอย่างงานออกแบบวัดใหม่ จังหวัดสมุทรปราการ โดยสถาปนิกนิตติ สถาปิตานนท์ (ภาพ 2-1) สอดคล้องกับที่งานวิจัยข้างต้นในประเด็นที่ว่า การนำ “...ลักษณะไทยที่เด่น ๆ มาใช้ เช่น การลดหลั่น การซ้อนชั้นหลังคา การย่อมุมอาคาร เป็นต้น แทนที่จะเป็นความอ่อนช้อย ละเอียดประณีต ด้วยการประดับประดา ฯลฯ อย่างในอดีต...”² การลดหลั่นหรือการซ้อนชั้นของหลังคานั้นทำให้อาคารมีลักษณะเฉพาะหรือมีลักษณะไทยสมัยใหม่ได้ชัดเจน ดังตัวอย่างโบสถ์วัดป่าวชิรบรรพต (ภาพ 2-2)

^{1,2} เศรษฐา พลายนุ่ม และอภิรักษ์ พงศ์เมธากุล (2546: 18)

ภาพ 2-1

โครงการออกแบบวัดใหม่
จังหวัดสมุทรปราการ
สถาปนิก: นิตติ สถาปิตานนท์

(ที่มา: <https://www.facebook.com/pages/Nithi-Sthapitanonda/247190005392651>)

ภาพ 2-2

โบสถ์วัดป่าวชิรบรรพต

จังหวัดชลบุรี

สถาปนิก: บริษัท ดีไซน์ 103

อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด

(ที่มา: ผู้วิจัย, ธันวาคม 2554)

อย่างไรก็ตาม แนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ หรืองานออกแบบสถาปัตยกรรมทั่วไปให้มีกลิ่นอายหรือบรรยากาศแบบไทย ๆ ในปัจจุบัน พบว่ายังมีการนำเสน่ห์ของเรือนไทยเดิมมาใช้ในกระบวนการออกแบบ ดังที่นักวิชาการ ม.ล. ปิยลดา เทวกุล ทวีปรังสีพร ได้กล่าวไว้ว่า “...ลักษณะที่โดดเด่นของเรือนไทยที่ปลูกสร้างจากวัสดุธรรมชาติ เมื่อผ่านเวลาผ่านแดดฝน กลับเพิ่มความขรุขระลึกลับแก่เรือน กลายเป็นเอกลักษณ์ที่ดูทรงคุณค่าและมีเสน่ห์ ความงาม ความขลัง เหล่านี้จะมีส่วนในการกระตุ้นจินตนาการของคน รู้สึกได้ว่าเรือนนี้มีประวัติ มีความเป็นมา มีเรื่องราว ซึ่งสามารถสื่อความมีชีวิตของตัวเรือนได้...”³ จากคำกล่าวนี้ สอดคล้องงานออกแบบของสถาปนิกและนักวิชาการ พีรศ พืชเศวต ดังปรากฏให้เห็นได้อย่างเด่นชัดในผลงานการออกแบบโรงแรม Iudia (ภาพ 2-3) ซึ่งในภาพรวมสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นไทยได้ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำลักษณะของหลังคาจั่วของเรือนไทยเดิมมาเป็นพื้นฐานในการออกแบบหลังคาของอาคารหลังนี้ โดยมีองค์ประกอบที่ชัดเจน คือ หลังคาจั่ว หลังคากันสาด หลังคาพะไล เสาลอย เป็นต้น

³ ม.ล. ปิยลดา เทวกุล ทวีปรังสีพร (2546: 48)

ภาพ 2-3

งานออกแบบโรงแรม Iudia
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สถาปนิก: พีริส พชรเสวต
(ที่มา: ผู้วิจัย, พฤศจิกายน 2555)

ลักษณะที่เด่นชัดอีกประการหนึ่งที่สถาปนิกสามารถนำมาใช้ในการออกแบบคือ สัจจะของวัสดุ ซึ่งมักจะนำความเป็นธรรมชาติของวัสดุก่อสร้างนั้น ๆ มานำเสนอโดยตรง โดยไม่ผ่านกระบวนการปรุงแต่งมากนัก ประเด็นนี้มีความสอดคล้องกับการการนำ "... วัสดุก่อสร้างที่เป็นไม้ และวัสดุธรรมชาติอื่น ๆ นั้นก็ดูละมุนตา ไม่สะท้อนแสงจ้าเข้าตาผู้ อยู่เหมือนวัสดุหลาย ๆ อย่างในปัจจุบัน..."⁴ มาใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานออกแบบให้มีลักษณะพื้นถิ่นหรือให้มีความสอดคล้องกับบริบท ของพื้นที่นั้น ๆ ลักษณะละมุนตาดังกล่าวข้างต้นนี้ สามารถพบเห็นได้จากตัวอย่างงาน ออกแบบศาลากิจกรรม โรงเรียนปัญญาเด่น จังหวัดเชียงใหม่ (ภาพ 2-4) ซึ่งเป็นการ สร้างอาคารด้วยการนำวัสดุจากธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่น คือ ไม้ไผ่ มาใช้เป็นวัสดุหลัก ในการก่อสร้างอาคาร ซึ่งเป็นการนำเสนอสัจจะของวัสดุได้อย่างชัดเจน และมีความ ละมุนตาเป็นอย่างยิ่ง

ภาพ 2-4

ศาลากิจกรรม โรงเรียนปัญญา
เด่น จังหวัดเชียงใหม่ ที่แสดงให้เห็น
ถึงการใช่วัสดุธรรมชาติใน
การสร้างสรรคงานออกแบบ
สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
สถาปนิก: บริษัท สถาปนิก24h
จากประเทศเนเธอร์แลนด์
(ที่มา: ผู้วิจัย, ธันวาคม 2554)

การใช้วัสดุให้มีความเชื่อมโยงกับอดีต เช่น การใช้กระเบื้องดินเผา กระเบื้องว่าว กระเบื้องดินขอ กระเบื้องแป้นเกล็ดหรือกระเบื้องไม้สัก ฯลฯ เพื่อให้เกิดลักษณะไทยแบบพื้นถิ่น เป็นแนวทางที่สถาปนิกนิยมนำวิธีการดังกล่าวมาใช้ในการออกแบบ ดังที่ ปรีชา นวประภากุล และคณะ นำเสนอไว้ว่า “...การใช้กระเบื้องดินเผาซึ่งปัจจุบันได้พัฒนาคุณภาพดีขึ้น ก็มีลักษณะไทยที่เด่นชัด”⁵ การใช้วัสดุให้เชื่อมโยงกับอดีตตามแนวทางข้างต้นนี้ ยังเป็นการทำให้อาคารมีความกลมกลืนกับบริบททางสถาปัตยกรรมท้องถิ่น รวมทั้งสอดคล้องกับภูมิสังคม ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างงานออกแบบโครงการบ้านช่างนักหรือภาษาถิ่นอ่านว่าจ้างนัก สถาปนิกนิธิ สถาปิตานนท์ (ภาพ 2-5)

⁵ ปรีชา นวประภากุล, ประวิช ประทีป และสุวิทย์ วรรณภาพร (2541: 47)

ภาพ 2-5
บ้านช่างนัก (จ้างนัก)
จังหวัดเชียงใหม่
สถาปนิก: นิธิ สถาปิตานนท์
(ที่มา: ผู้วิจัย, ตุลาคม 2546)

การใช้วัสดุให้เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่นนั้นเป็นเรื่องที่สถาปนิกและนักวิชาการให้ความสำคัญไม่น้อยกว่าเรื่องอื่น ๆ เช่น การใช้กระเบื้องดินเผา กระเบื้องว่าว กระเบื้องดินขอ กระเบื้องแป้นเกล็ดหรือกระเบื้องไม้สัก ฯลฯ เพื่อสร้างความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมหรือสอดคล้องกับภูมิสังคม

ประเด็นภูมิปัญญาของคนไทยในเรื่องงานช่าง เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่นักวิชาการหรือสถาปนิกมักหยิบยกขึ้นมาพิจารณาในการนำไปใช้ในการออกแบบ เช่น การยกได้ ถุนสูง การเลือกใช้วัสดุ เทคนิควิธีการผลิตส่วนประกอบอาคารแบบสำเร็จรูป ฯลฯ ดังที่

นักวิชาการมุสดี ทิพทัส ได้กล่าวไว้ว่า "...บ้านที่อยู่ริมน้ำก็มักจะมีผลกระทบจากน้ำขึ้นน้ำลง บ้านไทยเลยเริ่มจะมีการยกพื้นสูง... ..วัสดุที่นำมาปลูกสร้างก็จะเป็นวัสดุธรรมชาติ..."⁶ เช่น ไม้ หรือไม้ไผ่ ไบจาก ไบมะพร้าว ไบตองตึง เป็นต้น "...ซึ่งจะเห็นว่าการพบปะของเราสามารถใช้ภูมิปัญญาพื้นถิ่นคิดค้น และหาวิธีการแก้ปัญหา จนได้รูปแบบบ้านที่เหมาะสมกับความเป็นอยู่ เหมาะกับดินฟ้าอากาศ เหมาะกับฐานะ..."⁷ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันมีวัสดุและเทคโนโลยีที่ดีกว่าในอดีต ดังนั้น "...การหันกลับไปใช้วัสดุคุณภาพต่ำที่เคยใช้มาแต่อดีต ย่อมเป็นการไม่เหมาะสม..."⁸ ทางออกสำหรับเรื่องนี้ สถาปนิกและนักวิชาการสุนทร บุญญาธิการ ได้ทำการออกแบบสถาปัตยกรรมในเชิงวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นการคิดค้นวัสดุและเทคโนโลยีการก่อสร้างที่เหมาะสมกับปัจจุบัน โดยผลงานอันเป็นที่ประจักษ์ในแนวทางนี้ เช่น งานออกแบบอาคารศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐ (ภาพ 2-6) ซึ่งเป็นงานออกแบบสถาปัตยกรรมที่มีการประยุกต์ครบวงจรในเชิงวิทยาศาสตร์ เช่น การใช้วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่ทำให้เกิดสภาวะอยู่สบาย เป็นต้น

^{6, 7} มุสดี ทิพทัส (2546: 27-28)

⁸ วิมลสิทธิ์ ทรายางกูร (2544: 8)

ภาพ 2-6

อาคารศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐

สถาปนิก: สุนทร บุญญาธิการ (ที่มา: ผู้วิจัย, มีนาคม 2555)

การศึกษาข้อมูลของสถาปัตยกรรมไทยเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรือนไทยเดิมก็จะเป็นการทำให้เกิดการรับรู้ภาพรวมได้อย่างเด่นชัด ดังที่ สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา สถาปนิกนักวิชาการกล่าวไว้ว่า "...ในปัจจุบันเรือนไทยหาดูได้ยากเพราะค่านิยมเปลี่ยนไป และไม้ก็หาได้ยาก จริงอยู่บ้านทรงหน้าจั่วยังมีผลขึ้นมาให้เห็นอย่างประปราย แต่ความรู้สึกเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตอยู่กับน้ำเหลืออยู่น้อยลงเต็มที..."⁹ อย่างไรก็ตาม หากงานออกแบบสถาปัตยกรรมยังต้องการลักษณะไทยที่สืบเนื่องจากเรือนไทยตามข้อสรุปของนักวิชาการฤทัย ใจจงรัก ที่ว่า "...ลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนไทย... ..สรุปได้โดยย่อคือ เป็นเรือนอยู่บนเสา มีหน้าจั่วสูงเพื่อถ่ายเทความร้อน และชายคายื่นยาวเพื่อป้องกันฝนสาด ฝาผนังและโครงสร้างเอนเข้าหากัน ผนังบางกรณีถมผ่านทะลุได้

⁹ สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2525: 220-221)

มีชาวบ้านใหญ่ บางส่วนมีหลังคาคลุม คิดเป็นเนื้อที่เฉลี่ยประมาณร้อยละ 60 ของบ้าน”¹⁰ นอกจากนั้น การจัดวางทิศทางของสถาปัตยกรรมไทยนั้นเป็นเรื่องที่สถาปนิกต้องให้ความสำคัญเป็นเรื่องแรก ๆ ดังคำกล่าวที่ว่า “...โดยลักษณะของการวางผังบ้านหน้าบ้านจะหันไปทิศใดไม่มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัว เว้นแต่ว่าจะต้องไม่หันหน้าบ้านไปทางทิศตะวันตก นอกนั้นหากหันบ้านด้านใดแล้วเกิดความสะดวกสบายอันเป็นว่าใช้ได้...”¹¹

^{10,11} สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2525: 220-221)

การไม่ได้ตั้งใจสร้างให้เกิดเอกลักษณ์ไทย แต่เป็นการสร้างงานให้เหมาะสมกับบริบท สภาพแวดล้อม หรือภูมิสังคม เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สถาปนิกจำนวนไม่น้อยใช้เป็นวิธีการออกแบบสถาปัตยกรรม ดังเช่น งานออกแบบของสถาปนิกอมตะ หลูไพบูลย์ และทวีติย์ วัชรารักษ์ เทพาคำ ซึ่งปรากฏในผลงานการออกแบบโรงแรมศาลาภูเก็ท (ภาพ 2-7) ที่มีการศึกษาบริบทของสถาปัตยกรรมเมืองเก่า และนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ

ภาพ 2-7
โรงแรมศาลาภูเก็ท จังหวัดภูเก็ต
สถาปนิก: อมตะ หลูไพบูลย์ และ
ทวีติย์ วัชรารักษ์ เทพาคำ
(ที่มา: ผู้วิจัย, พฤษภาคม 2555)

การสอดแทรกสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นเข้าไปในงานออกแบบสถาปัตยกรรมเป็นการแสดงออกด้วยสัญลักษณ์ เช่น การนำระแนงทรงแสงมาใช้เป็นองค์ประกอบอาคาร ก็อาจจะทำให้เกิดการรับรู้ถึงลักษณะไทยสมัยใหม่ได้ ดังผลงานการออกแบบของ บริษัท แพลน อาคิเต็ค จำกัด (ภาพ 2-8)

ภาพ 2-8

อาคารสถาบันวิจัย-จุฬาภรณ์
สถาปนิก: บริษัท แพลน อาคิเท็ค
จำกัด
(ที่มา: บริษัท แพลน อาคิเท็ค จำกัด,
กันยายน 2555)

โดยสรุป ภาพรวมนั้นอาจจะแสดงออกด้วยความงามในงานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ โดยการจัดองค์ประกอบสถาปัตยกรรมแบบสากล เน้นรูปทรงเรขาคณิตเรียบง่าย มีการนำลักษณะไทยที่เด่น ๆ มาใช้ในการออกแบบ เช่น การลดหลั่น การซ้อนชั้นหลังคา การย่อมุมอาคาร การปลูกสร้างจากวัสดุธรรมชาติโดยการใช้วัสดุก่อสร้างที่เป็นไม้ ไม้ไผ่ กระเบื้องดินเผา กระเบื้องแป้นเกล็ดไม้ การเบื้องดินเผา สีแดงของกระเบื้องดินเผา สีน้ำตาลของกระเบื้องแป้นเกล็ดไม้ หรือการใช้ส่วนประกอบสำเร็จรูปตามภูมิปัญญาไทย เช่น ฝาขัดแตะ ฝาปะกน ที่มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เป็นการเพิ่มความขริบขลังให้แก่อาคาร ทำให้อาคารมีเอกลักษณ์ที่ดูทรงคุณค่าและมีเสน่ห์ นอกจากนี้ สามารถนำลักษณะสถาปัตยกรรมไทย อาทิ เรือนอยู่บนเสา หน้าจั่วสูง ชายคายาว ฝาผนังและโครงสร้างเอนเข้าหากัน ชานบ้าน การวางผังบ้าน มาใช้ในการออกแบบได้อีกด้วย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่จะต้องมีการประยุกต์ครบวงจร โดยอาจจะไม่ต้องให้ความสำคัญในเรื่องเอกลักษณ์ในตอนต้นมากนัก แต่ต้องศึกษาบริบทให้ครบถ้วนรอบด้าน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบสถาปัตยกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีการแสดงออกถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ภูมิปัญญา และการสืบสานทางวัฒนธรรมของผู้คนในแต่ละชุมชน

2.1.2 โครงสร้าง/การก่อสร้าง

ระบบโครงสร้างและระบบการก่อสร้างของสถาปัตยกรรมไทยนั้นมีลักษณะเฉพาะ

ได้แก่ ใต้ถุนสูง การยกพื้นสูง ระบายอากาศ ก่อสร้างด้วยวิธีประกอบชิ้นส่วนสำเร็จรูป พื้นเรือนต่างระดับ โครงสร้างอย่างง่าย ๆ และเปิดเผย ไม่มีห้องที่ซับซ้อน ฯลฯ ดังที่สถาปนิกและนักวิชาการได้กล่าวไว้ดังนี้

ระบบโครงสร้างของสถาปัตยกรรมไทยเดิมที่มักจะมีใต้ถุนเรือนเพื่อใช้เป็นพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เลี้ยงสัตว์ เก็บของ นั่งเล่น ดังนั้นจึงมีการยกพื้นให้สูงจากพื้นดินเพียงพอต่อการเข้าไปใช้งาน "...การยกพื้นสูงทำให้ตัวเรือนถูกห่อหุ้มด้วยอากาศ ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เรือนไทยเย็นสบาย..."¹² ข้อดีของโครงสร้างแบบไทยเดิมนี้อีกหนึ่งเด่นชัดคือ "...การระบายอากาศ เป็นการระบายอากาศร้อนในแนวตั้งและแนวขนาน การระบายอากาศในแนวตั้ง จะเป็นการระบายอากาศร้อนที่บริเวณหน้าจั่ว ทำให้อากาศเย็นลอยตัวจากใต้ถุนเรือนไปแทนที่ ส่วนการระบายอากาศในแนวขนานนั้น ใช้ระดับของเรือนที่มีความแตกต่างกัน เช่น ระดับนอกชานกับพื้นเรือนที่มีช่องว่าง ทำให้ลมพัดผ่านได้..."¹³ ลักษณะไทยที่เด่นชัดนี้ สถาปนิกสุริยะ อัมพันศิริรัตน์ ได้ออกแบบอาคารที่พักสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม วัดป่าวชิรบรรพต (ภาพ 2-9) ให้มีใต้ถุนโล่งและสูงทำให้มีการระบายอากาศที่ดี และสามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ใต้ถุนอาคารในการปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี

^{12, 13} ชาติ กัลยาณมิตร อ้างถึงใน เย็น-ใจ เลหาพนิช (2533: 63-76)

ภาพ 2-9
อาคารที่พักผู้ปฏิบัติธรรม
วัดป่าวชิรบรรพต จังหวัดชลบุรี
สถาปนิก: สุริยะ อัมพันศิริรัตน์
(ที่มา: ผู้วิจัย, ธันวาคม 2554)

โครงสร้างบ้านแบบยกใต้ถุนสูงที่สืบเนื่องจากอดีตมาถึงปัจจุบันนี้ พบว่าเป็นโครงสร้างที่แก้ปัญหาเรื่องน้ำท่วม หรืออาจจะเป็นโครงสร้างที่อยู่กับน้ำได้โดยไม่เดือดร้อนมากนัก "...หลักฐานเรื่องบ้านทรงไม้ใต้ถุนสูงแล้ว อย่างน้อยก็เป็นแบบหนึ่งซึ่งเป็นแนวทางที่สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน จะเรียกว่าเป็นต้นเค้าของแบบบ้านในชนบทหรือของสังคมเกษตรกรรมก็ได้ แต่ด้วยเหตุที่เรามองสังคมแบบนี้เป็นสังคมเกษตรกรรมในที่ราบลุ่มน้ำใหญ่แต่เพียงอย่างเดียว จึงเข้าใจว่าเขาสร้างบ้านใต้ถุนสูงเพื่อหนีน้ำท่วมตอนหน้าน้ำ..."¹⁴ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาให้ผู้ใช้อาคารสามารถอยู่ร่วมกับลักษณะทางธรรมชาติได้ ไม่ว่าจะเป็นฤดูฝน ฤดูร้อน ฤดูหนาว หรือแม้แต่ฤดูน้ำหลาก (หน้าน้ำ) ซึ่งปัจจุบันไม่ได้ให้ความสำคัญในฤดูน้ำหลาก หรืออาจจะไม่มีความเข้าใจในเรื่องน้ำหลากมากนัก จึงทำให้เกิดปัญหาเมื่อต้องเผชิญกับฤดูน้ำหลาก โครงสร้างแบบยกใต้ถุนสูงนี้นับเป็นภูมิปัญญาที่เข้าใจธรรมชาติได้เป็นอย่างดี ผู้คนสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติโดยการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไม่มากนัก และเป็นวิถีชีวิตแบบไทย ๆ ที่มีเสน่ห์และเป็นเอกลักษณ์ไทยที่สถาปนิกในปัจจุบันสามารถหยิบยกหลักการออกแบบดังกล่าวนี้มาใช้เป็นแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี

โครงสร้างอาคารที่ตั้งอยู่บนเสานั้นทำให้เกิดใต้ถุนอาคาร ซึ่งเป็นผลมาจากความจำเป็นหรือการกำหนดประโยชน์ใช้สอยให้เหมาะสมกับอาคารนั้น ๆ ดังเช่น พระราชวังปากพั่น สถาปนิกและนักวิชาการวิทยุ สุวรรณศิริ (ภาพ 2-10) ได้ออกแบบให้มีพื้นที่ใช้งานในบริเวณใต้ถุนอาคารเพื่อใช้เป็นส่วนงานทั่วไปของเจ้าหน้าที่ บริเวณอาคารชั้นบนจะใช้เป็นส่วนประทับฯ

อย่างไรก็ตาม การออกแบบที่ต้องอาศัยอยู่ร่วมกับธรรมชาตินั้น สถาปนิกต้องมีความรู้ความเข้าใจในบริบทของประเทศไทยให้ชัดเจน การออกแบบที่มีกระบวนการทำความเข้าใจกับธรรมชาติของภูมิประเทศ ภูมิอากาศแบบร้อนชื้นของประเทศไทย หรือบริบทของสถานที่ตั้งของอาคารที่จะออกแบบก่อสร้าง ดังตัวอย่างงานออกแบบบ้านโครงการ The Local Hero House: Reinterpreting Modern Thai House สถาปนิกและนักวิชาการเขียนศักดิ์ แสงเกลี้ยง (ภาพ 2-11) นั้นได้แสดงลักษณะการยกใต้ถุนสูงเพื่ออยู่กับน้ำในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

จะเห็นได้ว่า โครงสร้างอาคารแบบไทยเดิมนั้นยังปรากฏให้เห็นในงานออกแบบในปัจจุบันอย่างกว้างขวาง และยังเป็นการใช้ประโยชน์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตหรือความต้องการในการใช้พื้นที่อาคารเป็นอย่างดี

¹⁴ พิสิฐ เจริญวงศ์ (2525: 111-112)

ภาพ 2-10

พระราชวังปากพนัง

จังหวัดนครศรีธรรมราช

สถาปนิก: ภิญโญ สุวรรณคีรี

(ที่มา: ผู้วิจัย, พฤษภาคม 2555)

ภาพ 2-11

*The Local Hero House: Re-
interpreting Modern Thai
House*

สถาปนิก: เขียนศักดิ์ แสงเกลี้ยง
(ที่มา :

<http://www.worldarchitecture.org/world-buildings/fmng/the-local-hero-house-re-interpreting-modern-thai-house-building-page.html>)

โครงสร้างของสถาปัตยกรรมไทยนั้นเป็นโครงสร้างแบบไหว่ตัวหรือเคลื่อนไหว่ตัวได้เล็กน้อย โครงสร้างประกอบด้วยองค์ประกอบหรือชิ้นส่วนสำเร็จรูป โดยการต่อหรือยึดกันแบบเข้าลิ้นโดยมีทุกไม้ประกบ หรือมีการเชื่อมต่อองค์ประกอบด้วยการผูกด้วยหวาย ซึ่งทำให้โครงสร้างทั้งหมดสามารถไหว่ตัวได้¹⁵ ลักษณะของโครงสร้างไหว่ตัวได้นั้นสามารถเห็นได้จากตัวอย่างงานออกแบบ อาคารพักคอย โรงเรียนปัญญาเด่น จังหวัดเชียงใหม่ (ภาพ 2-12) ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมที่นำภูมิปัญญาของการสร้างเรือนเครื่องผูกมาใช้ในการออกแบบอาคารในปัจจุบัน

¹⁵ สรุปความ จาก สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2525: 218-219)

ภาพ 2-12

อาคารพักคอยโรงเรียนปัญญาเด่น
จังหวัดเชียงใหม่
สถาปนิก: บริษัท สถาปนิก24h
จากประเทศเนเธอร์แลนด์
(ที่มา: ผู้วิจัย, กุมภาพันธ์ 2554)

โครงสร้างพื้นแบบลดระดับ ซึ่งพบเห็นในเรือนไทยเดิมนั้น จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ ได้อรรถาธิบายไว้ว่า "...เรือนทรงไทย นิยมทำพื้นเรือนลดระดับต่าง ๆ กัน เป็น 3 ระดับ คือ พื้นเรือน ประทานมีระดับสูงกว่าพื้นส่วนอื่นของเรือน พื้นระเบียง ซึ่งอยู่ทางด้านข้างของตัวมีพื้นระดับต่ำกว่าพื้นเรือนประธาน และพื้นชาน... ..กรณีลดพื้นชานให้ต่ำกว่าพื้นระเบียงก็เพื่อประสงค์ให้คนก้าวพื้นระเบียงออกไปสู่ชานได้ โดยที่ศีรษะไม่โดยชายคา ระเบียงนั่นเอง โดยเหตุที่ต้องทำหลังคาหลบเรือนให้พื้นฝน และอาคารเคลื่อนไหว่ของ คนในเรือนให้เป็นไปตามปกติ จึงต้องทำพื้นเรือนต่างระดับกัน..."¹⁶ ในปัจจุบันพบว่า ยังมีการนำโครงสร้างพื้นแบบลดระดับมาใช้ในการออกแบบ เช่น งานออกแบบอาคาร เรือนไทยล้านนาสำหรับกิจกรรมอเนกประสงค์ ศิริบันนา วิลล่า รีสอร์ท แอนด์ สปา เชียงใหม่ สถาปนิกนักวิชาการเขียนศักดิ์ แสงเกลี้ยง (ภาพ 2-13) จากการสังเกต

¹⁶ จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ (2523: 160-165)

เบื้องต้นพบว่า มีการยกพื้นสูงทำให้มีพื้นที่บริเวณใต้ถุนสำหรับจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และบริเวณชั้นบนมีพื้นที่ต่างระดับกัน ซึ่งเป็นลักษณะไทยที่พบเห็นได้อย่างเด่นชัด

ภาพ 2-13

เรือนไทยล้านนา ศิริปันนา วิลล่า
รีสอร์ต แอนด์ สปา
จังหวัดเชียงใหม่
สถาปนิก: เขียนศักดิ์ แสงเกลี้ยง
(ที่มา: ผู้วิจัย, ธันวาคม 2554)

โครงสร้างของสถาปัตยกรรมไทยนั้นถือได้ว่าเป็นโครงสร้างแบบเปิดเผยหรือโครงสร้างแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน จีระพันธ์ สมประสงค์ ได้อรรถาธิบายไว้ว่า “...ลักษณะของสถาปัตยกรรมไทย... ..มีโครงสร้างอย่างง่าย ๆ และเปิดเผย ปกติอาคารไทยจะไม่มีห้องที่ซับซ้อน โครงสร้างประกอบด้วย พื้น ฝาผนัง และหลังคา ซึ่งพื้นมักจะยกสูงเพื่อกันน้ำท่วม ส่วนหลังคาประกอบด้วย ช่อ แป ออกไก่ และจันทัน ประกอบกันเป็นรูปสามเหลี่ยมเพื่อติดกลอนมุงกระเบื้อง ลักษณะโครงสร้างแบบนี้เมื่อมองจากข้างในจะเห็นส่วนประกอบอย่างเด่นชัด...”¹⁷

¹⁷ จีระพันธ์ สมประสงค์ (2532: 228-236)

งานออกแบบอาคารที่เน้นให้เห็นถึงความงามของโครงสร้างหลังคา ซึ่งประกอบด้วย เสา อะเส แปแลน ระแนง ฯลฯ นั้นเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ สถาปนิกเมธาบุณนาค ได้นำมาใช้ในการออกแบบอาคารต้อนรับ ภูเลปืช รีสอร์ต แอนด์ สปา จังหวัดกระบี่ (ภาพ 2-14) ทั้งนี้ เป็นการสร้างการรับรู้ถึงความเป็นไทยในเชิงโครงสร้างได้อีกแนวทางหนึ่ง

ภาพ 2-14

อาคารต้อนรับ ภูเก็ต รีสอร์ท
แอนด์ สปา

(Phulay Bay A Ritz Carlton)

จังหวัดกระบี่

สถาปนิก: เมธา บุญนาค

(ที่มา: ผู้วิจัย, พฤษภาคม 2555)

โดยสรุป ระบบโครงสร้าง/การก่อสร้าง สามารถนำลักษณะต่าง ๆ ของระบบโครงสร้างและระบบการก่อสร้างของสถาปัตยกรรมไทยมาใช้ในการออกแบบ ได้แก่ การมีได้ถุนเรือน การยกพื้นสูง การทำพื้นต่างระดับแบบนอกชานกับพื้นเรือนที่มีช่องว่างทำให้ลมพัดผ่านได้ การใช้โครงสร้างไหวตัวได้ (dynamic structure) การใช้วิธีก่อสร้างด้วยวิธีประกอบชิ้นส่วนสำเร็จรูปโดยศึกษาระบบได้จากเรือนเครื่องผูก เรือนเครื่องสับ ซึ่งมีโครงสร้างอย่างง่าย ๆ และเปิดเผย และสามารถมองเห็นส่วนประกอบได้อย่างเด่นชัด

2.2 ส่วนประกอบหลัก/ส่วนประกอบพื้นฐาน (components / elements)

2.2.1 ชุ่มทางเข้า

ชุ่มทางเข้าหรือชุ่มประตูทางเข้า (gateway) เป็นสิ่งที่พบเห็นในงานออกแบบได้ทั่วไป ทั้งนี้ อาจทำเป็นชุ่มบันได หรือชุ่มประตู ซึ่งเป็นการเน้นความสำคัญหรือเป็นสัญลักษณ์ในการเข้าถึงอาคาร สถาปนิกและนักวิชาการได้แสดงทัศนะในเรื่องนี้ไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

จากการสังเกตอาคารโดยทั่วไปที่มีลักษณะไทยพบว่า มักจะมีชุ่มประตูเป็นส่วนประกอบอาคาร ทั้งนี้ สืบเนื่องจากรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยเดิมที่จะมีชุ่มบันไดทางขึ้นไปยังบริเวณนอกชานเรือนไทย โดยที่สอดคล้องกับ ภูมิปัญญา สุวรรณคีรี ที่ได้ อรรถาธิบายไว้ว่า "...บนชุ่มบันไดก็จะมีชุ่มประตูสำหรับทางเข้า ซึ่งจะมีกรอบเช็ดหน้า มีบานประตูที่ตีอกเลาเรียบร้อย ชุ่มประตูจะทำไว้เป็นหลังคามุงกระเบื้องที่ไม่ใหญ่มากนัก

สำหรับกลุ่มตรงประตูทางเข้าบริเวณนอกชาน เพื่อใช้สำหรับหลบฝนได้ และเพื่อว่าเป็นทางเข้าบ้าน...”¹⁸ งานออกแบบอาคารของทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างเช่น ชும்ทางเข้าบริเวณกลุ่มห้องพัก ภูเลบีช รีสอร์ท แอนด์ สปา จังหวัดกระบี่ สถาปนิกเมธา นุนนาค (ภาพ 2-15 ซ้าย) และชும்ทางเข้าของอาคารโรงพยาบาล จังหวัดปทุมธานี (ภาพ 2-15 ขวา) นั้นถือได้ว่าเป็นการออกแบบอาคารในปัจจุบันที่ได้มีการสืบสานแนวคิดเรื่องชும்ประตูหรือชும்ทางเข้าอาคารของสถาปัตยกรรมไทยเดิมมาใช้ในการออกแบบ ซึ่งทำให้เกิดเอกลักษณ์ไทยได้เป็นอย่างดี

¹⁸ ภิญโญ สุวรรณศิริ, “เรือนเครื่องสับ: องค์ประกอบของเรือนเครื่องสับ”, เอกสารถอดคำสัมภาษณ์ โดย อภิวัฒน์ พงศ์เมธากุล (2540: 20)

ภาพ 2-15

(ซ้าย) ชும்ทางเข้าบริเวณกลุ่มห้องพัก ภูเลบีช รีสอร์ท แอนด์ สปา (Phulay Bay A Ritz Carlton) จังหวัดกระบี่
สถาปนิก: เมธา นุนนาค
(ที่มา: ผู้วิจัย, พฤษภาคม 2555)
(ขวา) โรงพยาบาลรังสิต จังหวัดปทุมธานี
สถาปนิก: บริษัท อีเอ็มซี จำกัด (มหาชน)
(ที่มา: ผู้วิจัย, กุมภาพันธ์ 2555)

ดังนั้น การเน้นความสำคัญของบริเวณทางเข้าด้วยชும்ประตูหรือชும்ทางเข้าแบบไทยเดิม ยังเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการออกแบบสถาปัตยกรรมให้มีลักษณะไทย

โดยสรุป ชும்ทางเข้าหรือชும்ประตูทางเข้า (gateway) เป็นสิ่งที่เน้นความสำคัญหรือเป็นสัญลักษณ์ในการเข้าถึงอาคาร ซึ่งสามารถนำลักษณะเด่นชัดนี้ไปใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรมได้เป็นอย่างดี

2.2.2 ช่องแสง ประตู หน้าต่าง

ลักษณะเฉพาะ (style) ของช่องแสง ประตู หน้าต่าง ของสถาปัตยกรรมไทยที่ยังมีการสืบสานโดยการนำมาใช้ในงานออกแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในหลายกรณีศึกษา ซึ่งมีรูปลักษณะทรงสูงตามตั้ง และมีลักษณะเฉพาะ ซึ่ง จีรพันธ์ สมประสงค์ ได้กล่าวไว้ว่า “...อาคารไทยส่วนใหญ่จะมีช่องหน้าต่างน้อย คือ มีประตูหน้าต่างเล็ก

และแคบ เพราะประเทศไทยเป็นเมืองร้อนแสงแดดจัด สำหรับอาคารทางศาสนานั้น เพื่อให้ผู้เข้าไปเกิดความรู้สึกคร่ำครวญมีความสงบและเป็นสมาธิ จึงต้องใช้แสงยิ่งน้อยไปอีก แต่ภายในอาคารเยือกเย็นสบายและเงียบ จึงเป็นอาคารทรงไทยอย่างแท้จริง..."¹⁹ ดังตัวอย่างงานออกแบบอาคารทำเนียบของคมนตรี สถาปนิกสุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (ภาพ 2-16) งานออกแบบอาคารแบบโรงกาปณ์ (ภาพที่ 2-17) รวมทั้ง งานออกแบบอาคารหออัครศิลป์ (ภาพที่ 2-18) ซึ่งมีการนำลักษณะของช่องแสงแบบไทยเดิมมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบอาคาร ทำให้เกิดลักษณะไทยได้อย่างชัดเจน

¹⁹ จีรพันธ์ สมประสงค์ (2532: 228-236)

ภาพ 2-16

อาคารทำเนียบของคมนตรี
กรุงเทพฯ
สถาปนิก: สุเมธ ชุมสาย ณ
อยุธยา
(ที่มา: ผู้วิจัย, มีนาคม 2555)

นอกจากนั้น ยังพบว่า อาคารโรงกาปณ์ จังหวัดปทุมธานี (ภาพ 2-17) และอาคารหออัครศิลป์ จังหวัดปทุมธานี (ภาพ 2-18) มีการนำช่องแสงแบบไทยเดิมมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบอาคาร ซึ่งเป็นการทำให้อาคารมีลักษณะไทย

ภาพ 2-17

โรงกาปณ์ จังหวัดปทุมธานี
สถาปนิก: สุเมธ ชุมสาย ณ
อยุธยา
(ที่มา: ผู้วิจัย, กุมภาพันธ์ 2555)

ภาพ 2-18

หอศิลป์ศิลปิน (The Supreme Artist Hall)

จังหวัดปทุมธานี

สถาปนิก: เกรียงไกร สัมปชลิต

(ที่มา: ผู้วิจัย, กุมภาพันธ์ 2555)

โดยสรุป ช่องแสง ประตู หน้าต่าง มีลักษณะเฉพาะ (style) ของการเจาะช่องที่มีรูปลักษณะทรงสูงตามตั้ง และมีจำนวนน้อย การทำช่องเจาะในลักษณะนี้ทำให้ภายในอาคารเย็นสบายและเงียบ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมไทยในอดีต

2.2.3 ลาน/ระเบียง/ชาน นอกชาน

ลาน ระเบียง ชาน นอกชาน เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการออกแบบให้มีลักษณะไทยตามประเพณีปฏิบัติกันมา โดยมีการออกแบบในลักษณะที่นำอาคารต่าง ๆ มาจัดวางอาคารล้อมรอบพื้นที่ส่วนกลาง ทำให้เกิดเป็นกลุ่มอาคาร และกลายเป็นลักษณะเฉพาะของงานออกแบบสถาปัตยกรรมไทย โดยมีชานเป็นตัวเชื่อมถึงกันเป็นส่วนเชื่อมของเรือนแต่ละหลัง และอาจใช้เป็นลานสำหรับตากเครื่องใช้ สถาปนิกและนักวิชาการได้ให้ทัศนะในเรื่องนี้อย่างน่าสนใจดังนี้

นักวิชาการแสงอรุณ รัตกลีกร ได้บรรยายเกี่ยวกับนอกชานไว้ว่า "...การวางผัง มีเรือนไม่น้อยกว่า 2 หลัง โดยมีนอกชานเป็นตัวเชื่อมถึงกัน... ..นอกชาน เป็นส่วนเชื่อมของเรือนแต่ละหลัง ใช้เป็นลานสำหรับตากเครื่องใช้ หรืออาจจะใช้เป็นที่ทำสวนกระถาง ซึ่งเป็นไม้ดอกและไม่ใบ..."²⁰ นอกจากนั้น สถาปนิกสุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา ได้กล่าวในเรื่องเดียวกันนี้ไว้ว่า "...ตามประเพณีดั้งเดิมของไทย เรือน สามารถขยายต่อเติมไปได้เรื่อย ๆ เมื่อขนาดของครอบครัวใหญ่ขึ้นและลูกหลานเติบโตและต้องการแยกอยู่ให้เป็นสัดส่วน ก็จะต่อขยายนอกชานยกพื้นออกไป ด้วยเหตุนี้เรือนหลายแห่งจึงมีลักษณะยาวขึ้นเรื่อย ๆ ..." ²¹ การใช้ชานเรือนอาจจะใช้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในช่วงเวลาหน้าน้ำ ดังที่ นักวิชาการโชติ กัลยาณมิตร ได้

²⁰ แสงอรุณ รัตกลีกร (ม.ป.ป.: 63)

²¹ สรุปความจาก สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2525: 233-235)

อรรถาธิบายไว้ว่า “...เพราะการที่เรือนไทยไม่มีรั้วรอบขอบชิด และพื้นที่ดินยังอาจถูกน้ำท่วมถึงในบางฤดูกาล เรือนไทยจึงมีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ มีชานเรือนเพื่อสนองความต้องการใช้พื้นที่กลางแจ้งในฤดูที่น้ำท่วมถึง ใช้สำหรับตากของ และบางบ้านก็ได้อาศัยชานหน้าเรือนนั้นเป็นส่วนไม้ดอกและไม้ผลขนาดเล็กไปด้วย เรือนตามริมแม่น้ำลำคลองได้แสดงลักษณะการใช้สอยชานเช่นนี้อย่างชัดเจน...”²²

²² โชติ กัลยาณมิตร (2525: 395-398)

อย่างไรก็ตาม ในการออกแบบสถาปัตยกรรมในปัจจุบันนั้นยังมีการนำชานมาใช้เป็นองค์ประกอบของอาคาร ดังเช่น งานออกแบบอาคาร SALA Phuket Resort and Spa จังหวัดภูเก็ต สถาปนิกอมตะ หลูไพบุลย์ (ภาพ 2-19) หรืองานออกแบบศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติฯ สถาปนิกนักวิชาการสุนทร บุญญาธิการ (ภาพ 2-20) ทั้งนี้พบว่า พื้นที่ที่จะใช้สอยในรูปแบบของชานหรือลานนั้นขึ้นอยู่กับกิจกรรมหรือบรรยากาศของสถานที่นั้น ๆ เป็นสำคัญ

ภาพ 2-19

SALA Phuket Resort and Spa
จังหวัดภูเก็ต
สถาปนิก: อมตะ หลูไพบุลย์
(ที่มา: ผู้วิจัย, พฤษภาคม 2555)

ภาพ 2-20

ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ
๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐
กรุงเทพฯ
สถาปนิก: สุนทร บุญญาธิการ
(ที่มา: ผู้วิจัย, กุมภาพันธ์ 2555)

โดยสรุป ลาน ระเบียง ชาน เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการออกแบบสถาปัตยกรรม โดยจะเป็นส่วนเชื่อมอาคารอย่างน้อย 2 หลัง เพื่อใช้เป็นส่วนขยายต่อเติมอาคารไปได้เรื่อย ๆ และอาจจะมีการจัดสวนประกอบด้วย อย่างไรก็ตาม งานออกแบบสถาปัตยกรรมในปัจจุบันยังพบเห็นการนำลาน ระเบียง ชาน นอกชาน มาใช้

เป็นองค์ประกอบอาคาร โดยอาจจะมีการใช้ประโยชน์ที่แตกต่างไปจากอดีต เช่น เป็น
สระน้ำ หรือเป็นลานกิจกรรม เป็นต้น

2.2.4 การยกพื้น ฐานอาคาร บั้วฐานอาคาร

โดยส่วนใหญ่งานออกแบบสถาปัตยกรรมไทยมักจะพบการมีได้ถุนสูง โดยการ
ยกพื้นสูง ซึ่งความสูงของการยกพื้นมีความสัมพันธ์กับช่วงความสูงของผู้ใช้งานอาคาร
นั้น ๆ และส่วนมากเป็นเรือนยกพื้นสูงพื้นระดับดิน และมีความสูงเพียงให้คนเดินลอดได้
นอกจากนั้น อาจมีการทำบั้วฐานอาคารเพิ่มเติมเพื่อประดับตกแต่งให้เกิดความน่าสนใจ
มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ยังมีความหมายของการยกพื้นให้เป็นฐานอาคารและการทำบั้วฐาน
อาคารที่น่าสนใจดังนี้

การยกพื้นอาคารนั้นถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาของการอยู่อาศัยในเขตร้อนชื้นของคน
ไทยมาตั้งแต่อดีต นักวิชาการแสงอรุณ รัตกลีกร ได้บรรยายไว้ว่า "...ได้ถุนสูง โดย
การยกพื้นสูง เพื่อป้องกันปัญหาความชื้นแฉะ ป้องกันภัยอันตรายจากธรรมชาติ และ
โจรผู้ร้าย ใช้เป็นที่เก็บของใช้เครื่องมือทำมาหากิน ใช้เป็นส่วนนั่งเล่น และต้อนรับแขก
เมื่อฝนไม่ตก โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่อากาศร้อนจะมีการใช้ประโยชน์จากบริเวณได้ถุน
นี้มาก ซึ่งในบางครั้งก็มีการจัดสวนที่ได้นอกชานด้วย..."²³

²³ แสงอรุณ รัตกลีกร (ม.ป.ป.: 63-
76)

การยกพื้นสูงนี้ เป็นผลสืบเนื่องจากสถาปัตยกรรมไทยเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
เรือนไทยเดิมซึ่ง นักวิชาการโชติ กัลยาณมิตร กล่าวไว้ว่า "...ได้ถุนเรือน ใช้เป็นที่ทำ
กิจกรรมต่าง ๆ เก็บเครื่องมือเกษตรกรรม... ..การยกพื้นสูง เพื่อหนีน้ำในหน้าน้ำ โดย
ปลูกเรือนแบบเสาสูง โดยความสูงของเรือนนั้นมีความสัมพันธ์กับอวัยวะของคน การยก
พื้นสูงทำให้ตัวเรือนถูกห่อด้วยอากาศ ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เรือนไทยเย็นสบาย..."²⁴
สอดคล้องกับ นักวิชาการจุลทัศน์ พยาฆรานนท์ ได้กล่าวไว้ในเรื่องนี้เช่นกันว่า "...เรือน
ทรงไทยทั่วไปทุกภาค ทำเป็นเรือนยกพื้นสูงพื้นระดับดิน สูงขนาดคนเดินลอดได้ เหตุผล
ในการทำเรือนยกพื้นขนาดสูงเช่นนี้ ก็เพื่อประสงค์จะทำเรือนให้สูงพ้นภาวะน้ำหลาก
และน้ำท่วม ซึ่งมีเป็นประจำทุกรอบปี กับการทำเรือนยกพื้นยังจะช่วยให้ปลอดภัยจาก
สัตว์ร้าย ซึ่งแต่ก่อนมีชุกชุม และพื้นของเรือนที่ยกขึ้นสูงยังจะช่วยให้ผู้อยู่บนเรือนพ้น
จากความชื้น ซึ่งระเหยขึ้นจากพื้นดินข้างใต้เรือน และลมยังอาจพัดโกรกผ่านได้ถุนเรือน
ช่วยระบายกลิ่นไออบได้อีกด้วย..."²⁵

²⁴ โชติ กัลยาณมิตร อ้างถึงใน เย็นใจ
เลาหวนิช (2533: 63-76)

²⁵ จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ (2523: 160-
165)

การยกพื้นนั้นทำให้เกิดพื้นที่ได้ถุนอาคารหรือฐานของอาคาร ทำให้เกิด
ลักษณะเฉพาะของอาคารที่ต้องการเน้นให้มีการระบายอากาศ การป้องกันภัยอันตราย
ต่าง ๆ เป็นการเพิ่มพื้นที่ประโยชน์ใช้สอยได้อย่างอเนกประสงค์ สร้างบรรยากาศเย็น

สบายได้เป็นอย่างดี งานออกแบบสถาปัตยกรรมในปัจจุบัน พบว่า ยังมีการนำหลักการยกพื้นมาใช้ในการออกแบบ เช่น อาคารพระราชวังปากพ่อง สถาปนิกนักวิชาการวิทยุ สุวรรณคีรี (ภาพ 2-21) เป็นตัวอย่างหนึ่งที่มีการยกพื้นอาคารให้สูงกว่าระดับดิน ทำให้เกิดพื้นที่บริเวณใต้ถุนอาคารที่สามารถใช้ประโยชน์ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้บัวฐานอาคารประดับในส่วนโครงสร้างเพื่อให้เกิดความงดงามเพิ่มขึ้นอีกด้วย

ภาพ 2-21 บริเวณใต้ถุนอาคาร
พระราชวังปากพ่อง
จังหวัดนครศรีธรรมราช
สถาปนิก: วิทยุ สุวรรณคีรี
(ที่มา: ผู้วิจัย, พฤษภาคม 2555)

นอกจากนั้น ยังพบว่าอาคารสถาปัตยกรรมในปัจจุบันมีการทำฐานให้แก่อาคาร ทั้งนี้ เป็นแนวทางหนึ่งที่เป็นการเน้นความสำคัญของอาคาร ดังเช่น อาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (ภาพ 2-22)

ภาพ 2-22

กลุ่มอาคารเรียนรวม
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
จังหวัดนครศรีธรรมราช
สถาปนิก: บริษัท สำนักงานไฟร์
เอล จำกัด
(ที่มา: ผู้วิจัย, พฤษภาคม 2555)

โดยสรุป การยกพื้น ฐานอาคาร บั้วฐานอาคาร ในการออกแบบสถาปัตยกรรม โดยส่วนใหญ่มักจะพบว่า มีได้ถุนสูงโดยการยกพื้นสูง การยกพื้นสูงทำให้ตัวเรือนถูกห่อ ด้วยอากาศ ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เรือนไทยเย็นสบาย และมีการทำบั้วฐานอาคารเพิ่มเติม เพื่อประดับตกแต่งให้เกิดความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

2.2.5 เสา/บัวหัวเสา

เสาและบัวหัวเสา (pillar and pole) เป็นลักษณะสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่สามารถนำมาใช้เป็นส่วนประกอบและส่วนประดับสถาปัตยกรรมได้เป็นอย่างดี ในการสำรวจกรณีศึกษาและจากการค้นคว้าเอกสาร พบว่า มีการนำเสาและบัวหัวเสาไปใช้ในการออกแบบอย่างแพร่หลาย อาทิ บ้านชาวประมงมีเสาบ้านสูงเป็นพิเศษ เรือนไทยภาคกลางมีเสาสูงปานกลางและมีการยกเรือนมีเสาสูงโดยวิธีล้มเสาเข้าหาด้านในของเรือน เรือนไทยภาคเหนือมีเสาเรือนค่อนข้างสั้น เป็นต้น จากการศึกษาเอกสารเบื้องต้นพบว่ามีสถาปนิกนักวิชาการได้ให้ความสนใจในเรื่องนี้ ดังนี้

ความสูงของเสาเป็นสิ่งที่สามารถบ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมไทยภาคต่าง ๆ ได้ ดังที่ สถาปนิกสุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา ได้บรรยายไว้ว่า “ ...เรือนไทยภาคกลางซึ่งมีเสาสูงปานกลาง และเรือนไทยภาคเหนือซึ่งมีเสาเรือนค่อนข้างสั้น อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ความแตกต่างจะปรากฏให้เห็นดังกล่าว แต่บ้านเหล่านี้มีอะไรหลายอย่างที่คล้ายคลึงกันมาก...”²⁶ ส่วนวิธีการตั้งเสานั้น นักวิชาการโชติ

²⁶ สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2525: 217-218)

กัลยานมิตร ได้อธิบายไว้ว่า "...เรือนไทยก็มีได้ยกขึ้นตรงเป็นแนวตั้งฉากจากพื้นดิน แต่จะยกโดยวิธีล้มนเสาเข้าหาด้านในของเรือน เพื่อให้ประโยชน์จากแนวล้มนอนของเสาด้านนั้นด้านผู้สวนทางกับกระแสลมหรือกระแสน้ำ มิให้เรือนเซตามและพังได้ง่าย ทั้งนี้ การล้มนเสาดังกล่าวนี้ จะทำให้อาคารจะมีความมั่นคงไม่เคลื่อนตัวเหมือนรูปเหลี่ยมอื่น ๆ..."²⁷ นอกจากนี้ นักวิชาการจุลทัศน์ พยาฆรานนท์ ได้อธิบายเกี่ยวกับเรื่อง

²⁷ โชติ กัลยานมิตร (2525: 395-398)

เสาดังกล่าว "...เรือนไทยแบบทรงล้มนั้น เป็นการทำให้เสาทำหน้าที่รับถ่ายน้ำหนักตัวเรือนทั้งหมดลงสู่พื้นดินโดยตรง และการตั้งเสาเป็นทรงล้มนั้นเข้าหาแกนกลาง เรือนดูจะเป็นอาการมั่นคงกว่าการตั้งเสาตรง เพราะเป็นการถ่ายน้ำหนักเชิงยัน มิใช่ลักษณะเชิง

²⁸ จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ (2523: 160-165)

กด ย่อมทำให้โคนเสาเฉลี่ยน้ำหนักของเรือนเสมอกัน..."²⁸ ระบบเสาของไทยมีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจ คือ เสาพะไล ซึ่งเป็นแนวเสาที่ตั้งขึ้นมาเพื่อรับน้ำหนักหลังคาพะไลหรือหลังคากันสาด โดยปกติใช้ค้ำยันเป็นตัวรับน้ำหนัก และอาจมีชื่อเรียกเฉพาะที่ ดังที่สถาปนิกนักวิชาการวิทยุ สุวรรณศิริ ได้อธิบายไว้ คือ "...เสานางราย" บางแห่งเรียก "เสานางเรียง" และบางแห่งมีจำนวนมากเรียงเป็นแถวอย่างเสาวิหารคดหรือระเบียบคดก็มักจะเรียก "เสานางจรัล" ส่วนมากถ้าเป็นเรือนไทยจะเรียก "เสานางราย"..."²⁹ เป็นต้น

²⁹ วิทยุ สุวรรณศิริ, "เรือนเครื่องสับ: องค์ประกอบของเรือนเครื่องสับ", เอกสารถอดคำสัมภาษณ์ โดย อภินันท์ พงศ์เมธากุล (2540: 17)

งานออกแบบที่ได้นำลักษณะเสาและบัวหัวเสาแบบไทยมาใช้ในการออกแบบ เช่น อาคารพระราชวังปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช สถาปนิกนักวิชาการวิทยุ สุวรรณศิริ (ภาพ 2-23) นอกจากนี้ ยังพบงานออกแบบที่ใช้เสาและบัวหัวเสาเป็นส่วนประกอบอาคาร คือ อาคาร "THE GRAND SIAMESE HOTEL" กรุงเทพฯ สถาปนิกนักวิชาการอวยชัย วุฒิโมเชิต (ภาพ 2-24)

ภาพ 2-23

พระราชวังปากพ่อง
จังหวัดนครศรีธรรมราช
สถาปนิก: วิทยุ สุวรรณศิริ
(ที่มา: ผู้วิจัย, พฤษภาคม 2555)

ภาพ 2-24

The Grand Siam Hotel

กรุงเทพฯ

สถาปนิก: อวยชัย วุฒิโมฆิต

บริษัท ทีดี จำกัด

(ที่มา: ผู้วิจัย, ตุลาคม 2555)

โดยสรุป เรือนเสาสูงเป็นลักษณะทางสถาปัตยกรรมของไทยอย่างหนึ่ง ซึ่งสังเกตได้จากเรือนไทยภาคกลางซึ่งมีเสาสูงปานกลาง และเรือนไทยภาคเหนือซึ่งมีเสาเรือนค่อนข้างสั้นแต่ก็ถือว่าเป็นเรือนตั้งบนเสาสูงเช่นกัน เป็นต้น นอกจากนี้ การล้อมเสายังเป็นลักษณะร่วมอีกอย่างหนึ่งเป็นการตั้งเสาเป็นทรงล้อมเข้าหาแกนกลางนั้นเป็นการถ่วงน้ำหนักอาคารไปยังเสาเรือนในลักษณะเชิงยัน ซึ่งมีความแข็งแรงมาก

2.2.6 พะไลและแผงกันแดด

ส่วนประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของงานออกแบบสถาปัตยกรรมไทย คือ การออกแบบให้มีส่วนป้องกันแดดและฝนเข้าสู่อาคาร โดยอาศัย พะไล แผงกันแดด บล็อก หลังคากันสาด ฯลฯ ทำให้เกิดลักษณะเฉพาะของอาคารได้อย่างหนึ่ง ดังที่สถาปนิกและนักวิชาการได้กล่าวไว้ดังนี้

พะไลหรือหลังคากันสาดเป็นส่วนประกอบของหลังคาที่มีลักษณะไทย โดยพบได้ในเรือนไทยเดิม ทั้งนี้ สถาปนิกนักวิชาการวิทยุ สุวรรณศิริ ได้อธิบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า "...บริเวณที่นั่งเล่นหรือเรียกว่าชานหรือระเบียง ซึ่งจะมีความกว้างประมาณ 2 เมตร หรืออาจจะมากกว่านั้นได้ ซึ่งจะเป็นพื้นที่ที่ค้ำแดดค้ำฝน โดยจะมีหลังคากันสาดและผนังด้านข้างเป็นองค์ประกอบ ...หลังคากันสาดโดยรอบจะมาเจอกับหลังคาระเบียงหรือบางแห่งอาจจะออกแบบเป็นคนละส่วนกัน บริเวณระเบียงจะต้องออกมาเป็นจันทันระเบียง ระเบียงด้านหนึ่งก็จะบากเสาแล้ว วางจันทันลงในเสา ซึ่งเป็นเสาระเบียง ส่วนอีกด้านหนึ่งจะขึ้นไปชนกับตัวเต้าของเรือนใหญ่ เมื่อชนแล้วก็ต้องมีตัวไม้กักตัว ซึ่งจะแขวนห้อยไว้กับพริ้งแล้วมารับปลายจันทันตัวระเบียง ซึ่งเรียกว่า "ค้ำคาว"...³⁰

³⁰ วิทยุ สุวรรณศิริ, "เรือนเครื่องสับ: องค์ประกอบของเรือนเครื่องสับ", เอกสารถอดคำสัมภาษณ์ โดย อภิรักษ์ พงศ์เมธากุล (2540: 19)

ภาพ 2-25

(ซ้าย) ลักษณะการออกแบบให้มี
พะไล

(ขวา) ลักษณะการออกแบบให้มี
แผงกรองแสง

ภูเก็ต รีสอร์ท แอนด์ สปา
(Phulay Bay A Ritz Carlton)

จังหวัดกระบี่

สถาปนิก: เมธา นุนาค

(ที่มา: ผู้วิจัย, พฤษภาคม 2555)

ในขณะเดียวกันงานออกแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ก็ยังพบว่ามีกรนำลักษณะของหลังคาแบบพะไลมาใช้ในการออกแบบกันโดยทั่วไป ดังเช่น งานออกแบบแผงกรองแสงของโครงการภูเก็ต รีสอร์ท แอนด์ สปา จังหวัดกระบี่ (ภาพ 2-25) เป็นต้น

โดยสรุป งานออกแบบสถาปัตยกรรมไทยมักจะมีกรสร้างร่มาให้แกอาคารสามารถอาศัยพะไลหรือแผงกันแดด ทั้งนี้ อาจมีรูปลักษณะที่แตกต่างไปจากอดีต

2.2.7 ค้ำยัน

ค้ำยัน (bracing) เป็นส่วนประกอบอาคารที่มีผลกระทบต่อกรรับรู้เกี่ยวกับอาคารที่มีลักษณะไทย ในการนำค้ำยันมาใช้ในการออกแบบอาคารอาจจะเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้าง หรืออาจจะเป็นเพียงส่วนประดับตกแต่งให้อาคารมีความประณีตมากขึ้น ดังข้อมูลและตัวอย่างต่อไปนี้

สถาปนิกนักวิชาการวิทยุ สุวรรณศิริ ได้บรรยายเรื่องค้ำยันได้ดังนี้ “..ชื่อเรียกของค้ำยันนั้นมีหลากหลาย ได้แก่ ไม้ค้ำยัน ไม้ท้าวแขน แขนนาง...”³¹ ทั้งนี้ ในปัจจุบันพบว่ายังมีการใช้องค์ประกอบไม้ค้ำยันในการออกแบบสถาปัตยกรรมในปัจจุบัน ซึ่งจะมีค้ำยันที่มีลักษณะเฉพาะเช่น หูช้างประกอบลายดอกพุดตานที่พบในการนำมาใช้เป็นองค์ประกอบของอาคารพระราชวังปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช สถาปนิกนักวิชาการวิทยุ สุวรรณศิริ (ภาพ 2-26) หรืออาจเป็นเพียงท่อนไม้ที่ไม่มีการประกอบ

³¹ วิทยุ สุวรรณศิริ, “เรือนเครื่องสับ: องค์ประกอบของเรือนเครื่องสับ”, เอกสารถอดคำสัมภาษณ์ โดย อภินันท์ พงศ์เมธากุล (2540: 17)

ลวดลาย และใช้เป็นไม้ค้ำยันของอาคารภูเลบิซ รีสอร์ท แอนด์ สปา จังหวัดกระบี่
สถาปนิกเมธา บุญนาค (ภาพ 2-27) เป็นต้น

ภาพ 2-26

พระราชวังปากพนัง

จังหวัดนครศรีธรรมราช

สถาปนิก: ภาณุโย สุวรรณศิริ

(ที่มา: ผู้วิจัย, พฤษภาคม 2555)

ภาพ 2-27

ภูเลบิซ รีสอร์ท แอนด์ สปา

(Phulay Bay A Ritz Carlton)

จังหวัดกระบี่

สถาปนิก: เมธา บุญนาค

(ที่มา: ผู้วิจัย, พฤษภาคม 2555)

โดยสรุป งานออกแบบให้มีลักษณะไทยนั้นมักจะมีการนำค้ำยันมาใช้เป็นองค์ประกอบอาคาร ทั้งที่เป็นส่วนรับน้ำหนัก หรืออาจเป็นเพียงส่วนประดับตกแต่งเท่านั้น ค้ำยันอาจมีหลากหลายรูปแบบและมีขนาดที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับเจตนาของสถาปนิกผู้ออกแบบเป็นสำคัญ

2.3 ส่วนประดับ/ส่วนประณีตสถาปัตยกรรม (Ornament / refinement)

เมื่อส่วนประกอบหลักและส่วนพื้นฐานได้ถูกกำหนดไว้ในกรอบแบบสถาปัตยกรรมเรียบร้อยแล้ว การใช้ส่วนประดับ/ส่วนประณีตสถาปัตยกรรมในการออกแบบสถาปัตยกรรมก็เปรียบเสมือนเป็นการแต่งตัวให้ถูกต้องตามกาลเทศะ หรือเรียกว่า “กาลเทศะสถาปัตยกรรม” ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญที่กำหนดให้อาคารนั้น ๆ มี “ฐานานุศักดิ์” และ “ฐานานุลักษณะ หรือฐานานุรูป” ที่แตกต่างกัน เรื่องดังกล่าวนี้นับว่าเป็นสิ่งที่สถาปนิกควรให้ความสนใจและใส่ใจเป็นพิเศษ ทั้งนี้ จะเป็นการช่วยให้ผลงานการออกแบบสถาปัตยกรรมนั้นมีความหมายและมีความเหมาะสมต่อการใช้งานในลักษณะที่เรียกว่า “ถูกที่ ถูกทาง” ประเด็นในการพิจารณาในเรื่องนี้ ได้แก่

1. ภาพรวม: การประดับ การจัด การเลือกใช้วัสดุ
2. การสร้างสรรค์งานศิลปะ: จิตรกรรม ประติมากรรม

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในรายละเอียด ผู้วิจัยได้อธิบายในประเด็นต่าง ๆ ของเรื่องส่วนประดับ/ส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไว้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 ภาพรวมของการประดับ การจัดวาง การเลือกใช้วัสดุ

โดยภาพรวมของการประดับตกแต่งสถาปัตยกรรมให้เกิดความประณีต อาจจะเป็นส่วนสำคัญไม่น้อยกว่าส่วนอื่น ๆ และอาจจะเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของอาคารบางประเภท เช่น อาคารประเภทโรงแรม รีสอร์ท ฯลฯ ทั้งนี้ จากการศึกษาทางด้านเอกสารและกรณีศึกษาพบว่ามีความน่าสนใจไปพิจารณาประกอบการออกแบบดังนี้

งานออกแบบสถาปัตยกรรมในปัจจุบันนั้นยังพบว่าการประดับอาคาร โดยที่ “...งานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่มีแนวโน้มที่จะใช้ส่วนประณีตสถาปัตยกรรม ที่มีความเรียบง่าย ลดรายละเอียด ไม่เน้นงานฝีมือเชิงศิลปะมากนัก ช่างฝีมือที่เกี่ยวข้องเนื่องกับสถาปัตยกรรมได้ลดหายไปมาก จึงทำให้ส่วนประณีตสถาปัตยกรรมลดบทบาทลงในงานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่...”³²

โดยสรุป การประดับ การจัดวาง การเลือกใช้วัสดุ ถึงแม้ว่าจะมีส่วนสำคัญของอาคารบางประเภท โดยเฉพาะงานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะใช้ส่วนประณีตสถาปัตยกรรมที่มีความเรียบง่าย โดยการลดทอนรายละเอียด และไม่เน้นงานฝีมือเชิงศิลปะมากนัก

2.3.2 การสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์: จิตรกรรม ประติมากรรม

การประดับตกแต่งอาคารด้วยงานทัศนศิลป์ ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม เป็นการสร้างบรรยากาศให้มีลักษณะไทย ซึ่งสถาปนิกนิยมนำไปใช้เป็นแนวทางการ

³² เชษฐา พลายชุม และอนันท์ พงศ์-เมธากุล (2546: 18)

ออกแบบอย่างแพร่หลาย ดังเช่นกรณีศึกษาดังต่อไปนี้

การสร้างสรรคงานทัศนศิลป์แบบไทยในอาคารทั่วไปนั้น เป็นการเผยแพร่ศิลปะในวงกว้าง ดังเช่น "ศิลปินได้รับการชักชวนจาก โรเบิร์ต จีบูย (สถาปนิกผู้ออกแบบอาคาร SCB PARK PLAZA) ให้เข้ามาร่วมสร้างสรรค์ศิลปะบริเวณ 'BANKING HALL' โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันคือ อยากร่วมกันให้ม้งานศิลปะเกิดขึ้นในที่สาธารณะชน นอกเหนือจากวัด และธนาคารถือเป็นสถานที่ที่ทุก ๆ คนเข้ามาได้..."³³ นอกจากนี้ ยังพบการออกแบบโดยการนำจิตรกรรม ประติมากรรม มาใช้ในการประดับตกแต่งภายในอาคารเพื่อสร้างบรรยากาศในลักษณะไทย โดยการจัดวางในตำแหน่งที่เหมาะสม เช่น การนำผลงานศิลปกรรมที่เกี่ยวกับไตรภูมิมาประดับตกแต่งผนังอาคารธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ (ภาพ 2-28) ในขณะที่ สถาปนิกโรเบิร์ต จีบูย ได้อธิบายการนำงานศิลปะไปเผยแพร่ภายในอาคารไทยพาณิชย์ ปาร์ค พลาซ่า ไว้ว่า "...บริเวณโถงกลางอาคารสำนักงานใหญ่ติดตั้งภาพจิตรกรรมฝาผนังโค้ง ขนาดใหญ่ ชื่อ อาณาจักรวาล... ..แสดงเรื่องราวของไตรภูมิพระร่วงที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ ภาพเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาของการสร้างตึกนี้..."³⁴

จากกรณีศึกษาภาคสนามพบว่า คติความเชื่อเรื่องไตรภูมิยังเป็นส่วนหนึ่งที่สถาปนิกผู้ออกแบบนิยมนำมาใช้ในการประดับตกแต่งอาคารด้วยผลงานศิลปกรรม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

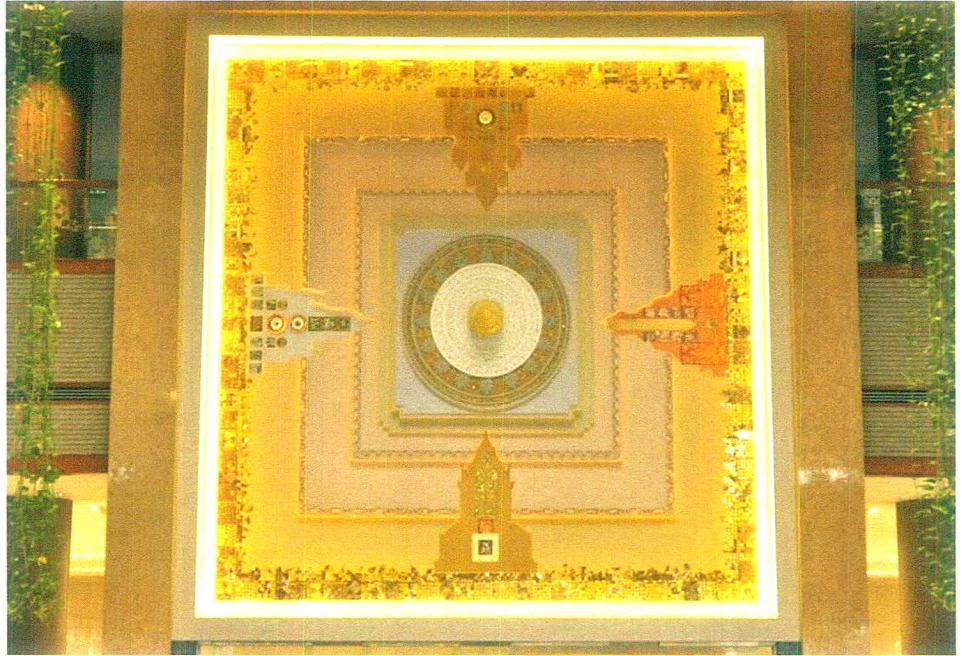
³³ ทัศนศิลป์ธนาคารไทย, เว็บไซต์ธนาคารไทยพาณิชย์, 2553

³⁴ อมตะ หลูปัญญ์ วิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ Mr. Robert G.Boughey กรณีศึกษา: ไทยพาณิชย์ ปาร์ค พลาซ่า (2539: 90)

ภาพ 2-28 การนำผลงาน
ศิลปกรรมเกี่ยวกับไตรภูมิมา
ประดับตกแต่งผนังอาคาร
ธนาคารแห่งประเทศไทย สาขา
เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

(ที่มา: ผู้วิจัย, ธันวาคม 2554)

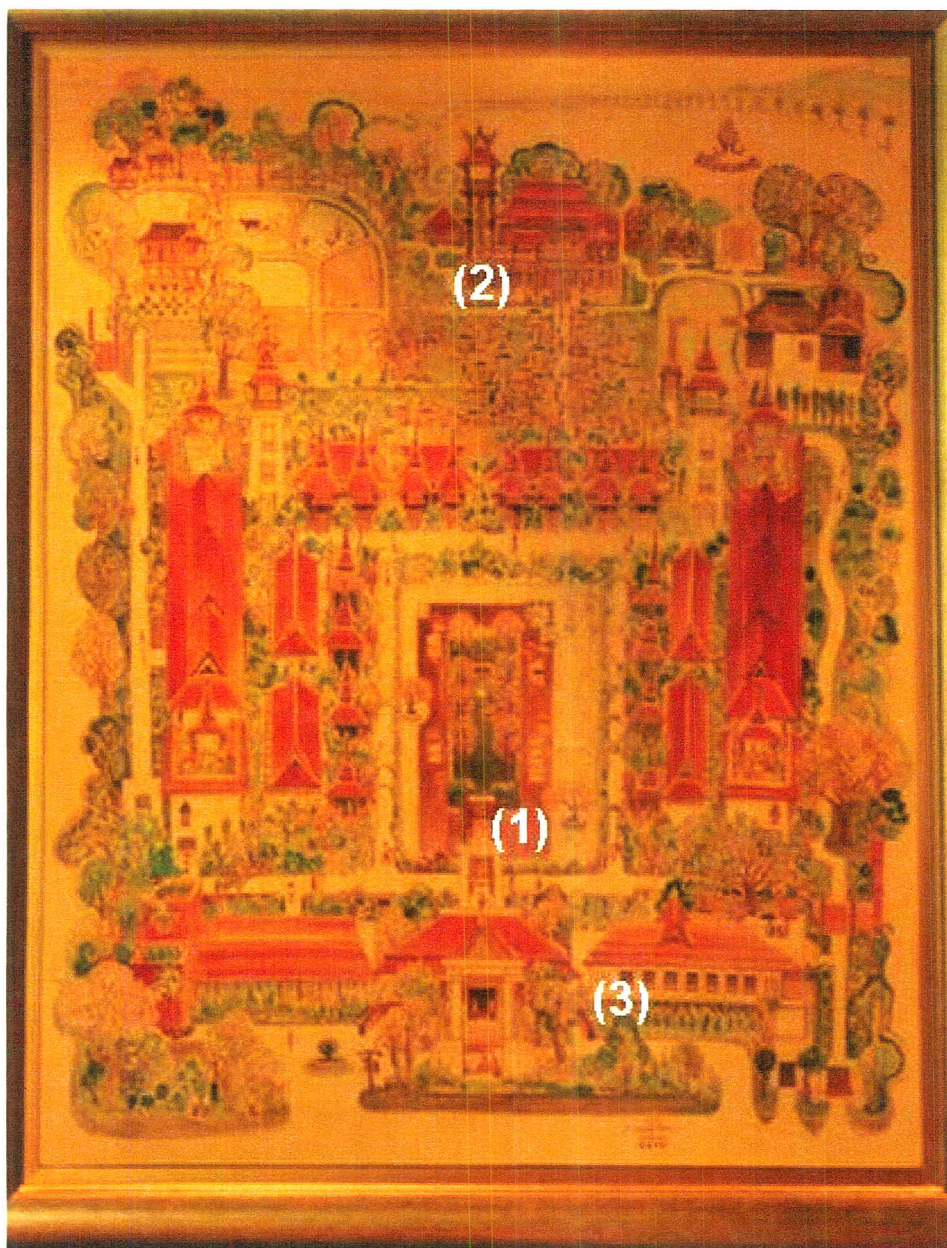
ภาพ 2-29 (บน-ล่างซ้าย และ
ล่างขวา) การออกแบบลวดลาย
บนพื้นบริเวณทางเข้าด้านหน้า
ของอาคารพิพิธภัณฑ์ วัดร่อง
ขุน จังหวัดเชียงราย

บริเวณด้านหน้าของอาคาร

(ที่มา: ผู้วิจัย, ธันวาคม 2554)

ภาพ 2-30

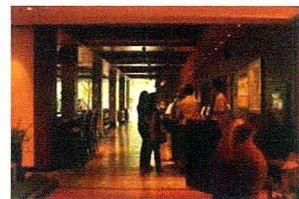
จิตรกรรมแผนผังอาคาร
ศิริปันนา วิลล่า รีสอร์ท แอนด์
สปา เชียงใหม่ (Siripanna Villa
Resort & Spa Chiangmai)
สถาปนิก: เขียนศักดิ์ แสงเกลี้ยง
(ที่มา: ผู้วิจัย, ธันวาคม 2554)

(1) บริเวณสระว่ายน้ำ

(2) บริเวณเรือนไทย

(3) บริเวณห้องอาหาร

โดยสรุป การสร้างบรรยากาศด้วยผลงานศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นศิลปะแบบดั้งเดิมหรือศิลปะสมัยใหม่ เป็นสิ่งที่สถาปนิกยังสามารถนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการออกแบบสถาปัตยกรรมกันอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ใช้อาคารเกิดการรับรู้ถึงลักษณะไทย